

การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
CREATING A LEARNING SPACE FOR THE KILANUPATTHAKA
IN MUEANG NAKHON NAYOK DISTRICT, NAKHON NAYOK PROVINCE

พระอุดมวชิรนายก

Phaodomvajaranayok

E-mail: www.pratoun5555@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก 2. ศึกษากิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก และ 3. กำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 15 รูปหรือคน ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. พระสงฆ์ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ มีอาการป่วยและขาดผู้ดูแล มีหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ (รพ.สต.) (อสม.) (อบต.) และเทศบาล เข้ามาช่วยสนับสนุนกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ 2. พระคิลานุปัฏฐาก จัดกิจกรรมดูแลส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในวัด ติดตามข่าวสารส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก ให้มีความรอบรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเองเป็นพื้นที่ต้นแบบ 3. แนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก มีหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ ช่วยสนับสนุนกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ แบบพุทธบูรณาการ

คำสำคัญ: การสร้างพื้นที่เรียนรู้, พระคิลานุปัฏฐาก, สุขภาพพระสงฆ์

Abstracts

This research article aimed to 1. Study the opinions of monks on the creation of a learning area for monks in Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province, 2. Study the activities of the creation of a learning area for monks in Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province, and 3. Determine the guidelines for the creation of a learning area for monks in Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province. The research was conducted using a mixed-methods research methodology, using qualitative research, document research, and in-depth interviews with 25 key informants. Data were analyzed using descriptive content analysis and focus group discussions with 15 monks or people using descriptive data analysis.

The research results found that: 1. Most monks are elderly and sick, lack caregivers. The local public health agencies (Public Health Promotion Hospital), (VHV), (SAO), and

municipalities support activities to care for monks' health. 2. The kilanupatthaka monks manage the activities to promote monks' health in temples, follow news to promote monks' health in collaboration with the Nakhon Nayok Provincial Public Health Office to have knowledge and understanding in taking care of their own health as a model area. 3. The guidelines for the kilanupatthaka, there are the local public health agencies supporting the activities to care for monks' health, developing the learning resources as a model area to care for monks' health in an integrated Buddhist way.

Keywords: Creating a learning area, The kilanupatthaka Monk, Monks' health

บทนำ

พระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาอยู่คู่สังคมไทยมานาน คนไทยส่วนมากนับถือศาสนาพุทธและตระหนักถึงบทบาทพระสงฆ์มีความสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนา แต่ถ้าว่าสภาวะสุขภาพของพระสงฆ์ทั่วประเทศ พบว่า พระสงฆ์อาพาธด้วยโรคไขมันในเลือดสูง,ความดันโลหิตสูง,เบาหวาน,ไตวายเรื้อรัง,ข้อเข่าเสื่อม,และโรคอ้วนโดยมีพฤติกรรมเสี่ยงก่อให้เกิดโรค หากไม่ได้รับการแก้ไขจะทำให้พระสงฆ์อาพาธเพิ่มมากขึ้น ทำให้รัฐบาลและมหาเถรสมาคม กำหนดให้มีการขับเคลื่อนงานพระสงฆ์อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ผ่านธรรมนูญสุขภาพแห่งชาติ 2560 โดยสร้างพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (พระ อสว.) ให้มีความรอบรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง ให้การดูแลแนะนำพระสงฆ์ภายในวัดและเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสุขภาพในชุมชน และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายกร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดนครนายก จัดโครงการพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด/พระ อสว.) (สมบัติ เนินใหม่ และรัชชานนท์ เนินใหม่, 2563)

ปัจจุบันสุขภาพพระสงฆ์ยังต้องดูแลรักษาโรคอีกหลายประการ โดยเฉพาะโรคติดต่อไม่เรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง ข้อเข่าเสื่อม ไตวายเรื้อรัง และภาวะความเครียดเกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคม คณะสงฆ์ต้องจัดกิจกรรมดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และรองรับพระสงฆ์สูงวัยในอนาคต สำหรับโครงการพระคิลานุปัฏฐาก เกิดขึ้นจากการดำริมหาเถรสมาคม (มส.) โดยมีสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (ปสฤทธ์ เขมังกโร) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) กรรมการ มส. เป็นประธานขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติปี 2560 โดยยกกรอบธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์มาเป็นกิจกรรมสำคัญ คือ 1.การพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากเพื่อดูแลสุขภาพพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชน โดยมีพระสงฆ์ผ่านการอบรมของ รพ.สงฆ์ และกรมอนามัยแล้วจำนวน 7,500 รูปทั่วประเทศ 2.การส่งเสริมให้วัดเป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ โดยมีวัดเข้าเกณฑ์เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพจำนวน 2,500 วัด 3.การส่งเสริมงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อให้พระสงฆ์เข้าไปช่วยดูแลประชาชนที่เจ็บป่วยและผู้สูงอายุในชุมชนต่างๆ (อาคม ชัยวิระวัฒน์, 2565)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ ฯลฯ ไม่กระทำการหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ (1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ ฯลฯ (4) จัดให้มีระบบ

สวัสดิการของชุมชน สิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

พระสงฆ์เป็นบุคคลในชุมชนย่อมได้รับสิทธิตามรัฐธรรมนูญ สามารถดำเนินการร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐในพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมสอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งพระสงฆ์เป็นกลไกหลักในการจัดการวิถีท้องถิ่นตามหลักพระพุทธศาสนา นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการดูแลสุขภาพพระสงฆ์และสุขภาพของชุมชนในรูปแบบกิจกรรมวิถีพุทธ การพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งตรวจประเมิน วัดส่งเสริมสุขภาพ พระคิลานุปัฏฐากและพระคิลานุปัฏฐากผู้ขับเคลื่อนวัดส่งเสริมสุขภาพ

การพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ และพระคิลานุปัฏฐาก กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก ร่วมกับผอ.รพ.สต.ศรีนาวา ผอ.รพ.สต.หนองทองทราย นำโดย นางอังศุมาลิน มั่งคั่ง หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ พาคณะเข้ากราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สืบสาโร เจ้าอาวาสวัดดงละคร และพระครูอุดมกิจจานุกูล เจ้าอาวาสวัดศิริวัน เพื่อถวายสื่อภาพพลิกแนวทางการจัดสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ แนวทางการพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งตรวจประเมิน วัดส่งเสริมสุขภาพ พระคิลานุปัฏฐาก และพระคิลานุปัฏฐากผู้ขับเคลื่อนวัดส่งเสริมสุขภาพ และสนับสนุนเตรียมความพร้อมในการส่งประกวดในระดับเขต (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก, 2566)

พระคิลานุปัฏฐากเมื่อต้องการพัฒนาศักยภาพตนเองจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานสาธารณสุข คณะสงฆ์และแกนนำชุมชนเข้ามาร่วมเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดการจัดการกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ภายในวัด กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ปัญหาและความสำเร็จนำไปสู่การสร้างพื้นที่ร่วมกัน และองค์ความรู้หลังเรียนรู้ก่อให้เกิดการจัดการนวัตกรรมพระคิลานุปัฏฐากเชิงพื้นที่

ปรากฏการณ์การปฏิบัติงาน การผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก เพื่อรับรู้เกี่ยวกับความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก กิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
2. เพื่อศึกษากิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
3. เพื่อกำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก

การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก “พระสงฆ์” โดยการตั้งแยกขึ้นมาเป็นการเฉพาะนั้น เพราะเหตุว่า เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยแล้ว “พระสงฆ์” กลับไม่มีผู้ดูแลเหมือนกับฆราวาสทั่วไป ขณะเดียวกันด้วยข้อกำหนดตาม “พระธรรมวินัย” ทำให้การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ต้องยึดโยงภายใต้ข้อปฏิบัติบางประการ เมื่อ

ตระหนักถึงความสำคัญในการ “อุปฐากภิกษุไข้” เป็นการเฉพาะ “โรงพยาบาลสงฆ์” จึงถูกตั้งขึ้นเพื่อมีบทบาทหน้าที่ในการบำบัด รักษา ส่งเสริม พื้นฟูสุขภาพของ “พระภิกษุ-สามเณร” อาพาธ แน่นนอนว่าการรักษาพยาบาล ไม่ใช่สิ่งสำคัญเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ถ้าวว่า รพ.สงฆ์ ยังมุ่งจัดให้มีการอบรมถวายความรู้ การดูแลสุขภาพเบื้องต้น เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์มีทักษะ มีความสามารถดูแลสุขภาพทั้งของตนเอง

“คิลานุปัฏฐากภัต” หมายถึง อาหารสำหรับผู้อุปฐากหรือพยาบาล (food for the attendant or nurse) ในกรณี ภิกษุสามเณรอพาธและมีภิกษุสามเณรทำหน้าที่ดูแลช่วยเหลือเป็น “คิลานุปัฏฐาก” ญาติโยมมีจิตศรัทธาถวายภัตตาหารให้ภิกษุสามเณรที่เป็น “คิลานุปัฏฐาก” เรียกว่า “คิลานุปัฏฐากภัต” กรณีเช่นนี้ ภิกษุสามเณรที่เป็น “คิลานุปัฏฐาก” ได้สิทธิ์ ไม่ต้องออกบิณฑบาตตามปกติ (ภิกษุสามเณรต้องออกบิณฑบาตทุกวันตามวิถีชีวิตสงฆ์) แต่รับ “คิลานุปัฏฐากภัต” มาฉันแทน “คิลานุปัฏฐากภัต” นี้ทำให้เห็นร่องรอยการจ่ายค่าตอบแทนหรือค่าจ้างในการเฝ้าไข้ คือ หมอหรือพยาบาลที่มีอาชีพรับจ้างเฝ้าไข้ย่อมได้เงินเป็นค่าจ้าง อันเป็นธรรมเนียมชาวบ้านรู้จักกันอยู่ เมื่อมาเห็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนาดูแลกันและกันในยามเจ็บป่วย ก็มีจิตเลื่อมใส ประสงค์จะบูชาคุณ จึงถวายอาหารบิณฑบาตตามควรแก่ฐานะ คือที่มาของ “คิลานุปัฏฐากภัต” (ชมรมธรรมธารา,2562)

พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็น “ผู้นำด้านสุขภาพะ” ของชุมชนและสังคม เดิมพระสงฆ์มีบทบาทการเป็น “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” ของชุมชน สอนกฤตยธรรมอยู่แล้ว โดยเป้าหมายทั้งหมดนี้ เป็นไปตามหลักการของ “ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. 2566” สำหรับพระสงฆ์เอง ยังมีกลไกพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) หรือเรียกว่า “พระคิลานุปัฏฐาก” ผู้ทำหน้าที่เพิ่มเติมให้ความช่วยเหลืออุปฐากภิกษุไข้ภายในวัด เช่น การวัดไข้ วัดความดันโลหิต วัดออกซิเจนในกระแสเลือด ช่วยสงฆ์น้ำ เช็ดตัว ป้อนยา ป้อนอาหาร รวมถึงเป็นผู้คอยประสานงานระหว่างภิกษุไข้กับสถานพยาบาลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

พระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญในการสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน เป็นผู้นำและอบรมสั่งสอนการพัฒนาการเรียนรู้ในด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการเข้าสู่หนทางธรรมแห่งการบรรลุผลนิพพาน อีกทั้งยัง เป็นผู้นำทางด้านสุขภาพะสังคม ในทางตรงกันข้าม เมื่อพระสงฆ์มีปัญหาทางด้านสุขภาพ โดยเฉพาะเจ็บป่วยเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อาจต้องเข้ารับการรักษาและฉีดยาตลอดชีวิต รวมถึงการต้องเป็นผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งเป็นโรคไม่ได้เกิดกับประชาชนทั่วไปเท่านั้น แต่ยังเกิดกับภิกษุอาพาธอีกมากมาย

ข้อมูลการสำรวจสุขภาพพระสงฆ์ของ รพ.สงฆ์ ในปี 2565 พบว่า พระสงฆ์อาพาธด้วยโรคความดันโลหิตสูง 45.23% โรคเบาหวาน 44.23% โรคไขมันในเลือดสูง 42.25% และโรคไตวายเรื้อรัง 29.81% สาเหตุหลักสำคัญอันเนื่องมาจาก “วัตรปฏิบัติ” ของพระสงฆ์ มีข้อจำกัดทางด้านการออกกำลังกาย ทางด้านอาหาร ขบฉัน ไม่สามารถเลือกฉันได้ รับแต่อาหารได้จากการบิณฑบาตเป็นหลัก เป็นสาเหตุเกิดโรคต่างๆ ขณะเดียวกันในแง่ของ “การเข้ารับบริการด้านสุขภาพ” ยังมีความแตกต่างจากประชาชนทั่วไป ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้พระสงฆ์ส่วนใหญ่ “ปฏิเสธ” การเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลอยู่เนืองๆ และเป็นสาเหตุสำคัญต้องมีพระผู้ทำหน้าที่ดูแลอุปฐากภิกษุอาพาธ ดังกล่าว

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงฆ์ ให้ความสำคัญในการดูแลภิกษุไข้ให้เหมาะสมตามพระธรรมวินัย จัดโครงการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก หรือพระ อสว. เพื่อให้มีความรู้ความสามารถมีทักษะในการประเมินความเจ็บไข้ พร้อมทั้งยังให้สามารถใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์เบื้องต้นได้ เช่น การวัดไข้ วัดความดันโลหิต การจับชีพจร การช่วยฟื้นคืนชีพ และเจาะเลือดปลายนิ้วเพื่อตรวจหาค่าน้ำตาล โดยมีพระสงฆ์สามเณรเข้าร่วมโครงการ

การบรรยายให้ความรู้พระ อสว. หัวข้อน่าสนใจ อาทิ พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ด้วยกระบวนการสร้างความรอบรู้สุขภาพสำหรับพระสงฆ์ โรคเบาหวานระยะสงบ ยาในชุดสังฆทานปลอดภัยจริงหรือไม่ และรู้ได้อย่างไรว่าเราซึมเศร้า พร้อมฝึกปฏิบัติตามฐานการเรียนรู้การวัดสัญญาณชีพต่างๆ เพื่อสร้างและพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากให้มีความรู้ ความเข้าใจการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชนได้ ดังคำพุทธพจน์ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค [8. จีวรขันธกะ] 224. คิลานวัตถุกถา ภิกขุณันทูลว่า “เพราะข้าพระองค์ไม่ได้ทำอุปกะระแก้ภิกขุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกขุจึงไม่ค่อยพยาบาลข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า “อานนท์ เธอไปตักน้ำมา เราจะอาบน้ำให้ภิกษุนี้” ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคทรงรดน้ำ ท่านพระอานนท์ขัดสี พระผู้มีพระภาคทรงประคองศีรษะขึ้น ท่านพระอานนท์ยกเท้าวางบนเตียง ต่อมา พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในวิหารหลังโน้นมีภิกษุเป็นไข้หรือ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “มี พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธออาพาธเป็นโรคอะไร” พวกภิกษุกราบทูลว่า “เธออาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุนั้นมีภิกษุผู้คอยพยาบาลหรือ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เหตุใด พวกภิกษุจึงไม่ค่อยพยาบาลเธอ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “เพราะเธอไม่ได้ทำอุปกะระแก้ภิกขุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่ค่อยพยาบาลเธอ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาล พวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาลเราก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ถ้ามีอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุไข้นั้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอาจารย์ อาจารย์พึงพยาบาลภิกษุไข้นั้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีสัทวิหาริก สัทวิหาริกพึงพยาบาลภิกษุไข้นั้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย” (วิ.มหา. (ไทย) 5/224/240.) คุณค่าของการดูแลภิกษุอาพาธชาวพุทธส่วนใหญ่ทราบดีว่า การได้ดูแลภิกษุอาพาธนั้นเป็นบุญใหญ่ เปรียบกับการได้อุปัฏฐากดูแลองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง ดังพุทธพจน์คุ้นเคยกันดีว่า “โย ภิกขเว มํ อุปัฏฐะเหย โส คิลานํ อุปัฏฐะเหย” “ผู้ใดปรารถนาจะอุปัฏฐากเราตถาคต ผู้นั้นพึงรักษาภิกษุป่วยไข้” หรือ ในอรรถกถาให้ความหมายไว้ว่า ภิกษุผู้ทำตามโอวาทของเรา พึงอุปัฏฐากภิกษุผู้อาพาธ”ซึ่งไม่ว่าตีความอย่างไร ก็ยังคงเน้นถึงความสำคัญที่หมู่สงฆ์จะต้องให้การอุปัฏฐากดูแลภิกษุอาพาธ (พระวิจิต ธรรมชิต, 2560)

กิจกรรมเชิงพื้นที่ พระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติงานเป็นจำ พระคิลานุปัฏฐากสามารถเจาะเลือด หาค่าน้ำตาลของผู้ป่วยเบาหวาน หลังฝึกปฏิบัติเมื่อผ่านการอบรมตามหลักสูตร 35 ชั่วโมง พระอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด หรือ อสว. คือ พระได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เป็นผู้รู้ด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติปี 2560 หลักสูตรอบรม วัดความดันโลหิตสูง เจาะเลือด ดูแลพระอาพาธ และให้มีความรู้ด้านโภชนาการ การส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรค การดูแลรักษา และฟื้นฟูสุขภาพภายในวัด โดยการดูแลพระสงฆ์อาพาธและประชาชน เน้นสิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (บัตรทอง) ในมีภาวะพึ่งพิง สามารถประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) เทศบาลเขียนโครงการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ได้ โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

สรุปได้ว่า การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐากเป็นกิจกรรมเชิงพื้นที่ของพระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติงานเป็นจำ เช่น การหาค่าน้ำตาลของพระสงฆ์ผู้ป่วยเบาหวาน หลังฝึกปฏิบัติเมื่อผ่านการอบรมตามหลักสูตร 35 ชั่วโมง พระอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด หรือ อสว. คือ พระสงฆ์ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เป็นผู้รู้ด้านสุขภาพชุมชนและสังคม การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ดูแลสุขภาพพระสงฆ์ภายในวัดและ

ชุมชน เนื่องจากการเข้ารับบริการด้านสุขภาพ พระสงฆ์มีความแตกต่างจากประชาชนทั่วไป การเดินทางตลอดจนขั้นตอนการเข้ารับบริการทางการแพทย์ไม่สอดคล้องกับสมณะเพศ ด้วยเหตุดังกล่าว พระสงฆ์ส่วนใหญ่ปฏิเสธเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลเป็นสาเหตุสำคัญให้ต้องมีพระผู้ทำหน้าที่ดูแล อภิภูธากภิกษุอาพาธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีสาระสำคัญ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ผู้รับบริการพระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก สามารถแสดงความคิดเห็นต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ผู้รับบริการพระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ใช้วิธีการคำนวณโดยใช้สูตร W.G. Cochran (1953) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% กลุ่มตัวอย่างและการเก็บข้อมูลครบตามวัตถุประสงค์การวิจัย จำนวน 100 รูป/คน

เครื่องมือวิจัยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

1. แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

2. แบบสอบถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมและการกำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

ผลการวิจัย

การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก สรุปได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า พระสงฆ์ในแต่ละวัดมีจำนวนลดลงและพระสงฆ์ส่วนมากเป็นพระสงฆ์ผู้สูงอายุ เมื่อเจ็บป่วยขาดผู้ดูแล พระสงฆ์เริ่มเรียนรู้พัฒนากิจกรรมดูแลสุขภาพตนเองในรูปแบบพระคิลานุปัฏฐากหลังผ่านการอบรมและจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ควบคู่กับการประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาล ช่วยสนับสนุนกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ บางวัดพัฒนากิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ภายในวัด เกิดเป็นพื้นที่ต้นแบบในการดูแลสุขภาพส่งเสริมสุขภาพแบบพุทธบูรณาการ ร่วมกันจัดกิจกรรม ตรวจคัดกรองประเมินภาวะสุขภาพ และอบรมพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์ ถวายการดูแลสุขภาพให้กับพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และผู้นำทางศาสนา ตรวจคัดกรองประเมินภาวะสุขภาพ และอบรมพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์

2. ผลการเพื่อศึกษากิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก ณ วัดอุดมธานี พระอารามหลวง โดยคณะสงฆ์อำเภอเมืองนครนายก ผู้อำนวยการโรงพยาบาลนครนายก และพระคิลานุปัฏฐาก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครนายก ร่วมจัดกิจกรรม ตรวจคัดกรองประเมินภาวะสุขภาพ นำรณโฆบาย

เคลื่อนที่ศูนย์ตรวจสุขภาพเคลื่อนที่ X-ray มาให้บริการ จัดกิจกรรมอบรมพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพแก่ พระสงฆ์ ตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุข ความรู้เกี่ยวกับการถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และผู้นำทางศาสนา บูรณาการร่วมเนื่องในโอกาสถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 72 พรรษา และดำเนินการเชิงป้องกันค้นหาความเสี่ยงและความรุนแรงของโรคในพระสงฆ์ สามเณร และผู้นำทางศาสนา ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้นำศาสนาเป็นผู้นำด้านสุขภาพเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นที่พึ่งของชุมชนและสังคม และเนื่องในโอกาสโรงพยาบาลนครนายก เปิดให้บริการแก่ประชาชนครบรอบ 70 ปี โดยมีการ การตรวจคัดกรองประเมินภาวะสุขภาพ และอบรมพัฒนา ความรู้ด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์ อำเภอมืองนครนายก

จัดกิจกรรมบูรณาการกลุ่มผู้สูงอายุร่วมกับองค์กรเครือข่าย จัดโครงการบริการวิชาการ “เครือข่าย ชุมชนต้นแบบในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ” กิจกรรม 1 สร้างหลักสูตรเครือข่ายชุมชนต้นแบบในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ณ วัดอัมพาศิริวงศ์ จ.นครนายก โดยมีการให้ความรู้เกี่ยวกับเมนูอาหารสุขภาพสำหรับพระสงฆ์ และการสำรวจสิ่ง อำนาจความสะอาดขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้สูงอายุภายในบริเวณวัด นำไปสู่การกำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่ เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

3. เพื่อกำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอมืองนครนายก จังหวัด นครนายก ได้แก่ พระสงฆ์ พระคิลานุปัฏฐาก แกนนำกลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด นครนายก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประชาชนในพื้นที่ร่วมพัฒนาสร้างพื้นที่เรียนรู้ พระคิลานุปัฏฐาก เรียนรู้การจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ การติดตามข่าวสาร สื่อส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ การดูแลสุขภาพพระสงฆ์อาพาธภายใต้การสนับสนุนจากระบบสาธารณสุขที่ประชาชนปรารถนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ ต้องนำระบบจัดการสุขภาพเข้าสู่วัด ตามบริบทของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม พร้อมพัฒนากิจกรรมดูแลสุขภาพ พระสงฆ์ พัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากด้านบริการ ด้านวิชาการ ด้านวิจัย เกิดการแลกเปลี่ยนหมุนเวียน พระคิลานุปัฏฐากเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสุขภาพของพระสงฆ์

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า ความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอมืองนครนายก จังหวัด นครนายก พระสงฆ์ตระหนักต่อการปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่พระคิลานุปัฏฐากเนื่องจาก พระสงฆ์ผู้สูงอายุ พระสงฆ์อาพาธมีจำนวนมาก และการเข้าถึงบริการดูแลสุขภาพยามเจ็บป่วย พระสงฆ์ได้รับการลักษณะ แตกต่างจากประชาชนทั่วไป แม้ว่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้บริการดีแตกต่างไปจากประชาชนทั่วไป ถึงกระนั้น ก็ยังไม่เอื้ออำนวยให้พระสงฆ์อาพาธได้รับการสะดวกขึ้นเหมาะสมกับสมณเพศ การจัดให้มีพระคิลานุปัฏฐากได้ทำหน้าที่และปฏิบัติงานดูแลสุขภาพพระสงฆ์อาพาธด้วยกันเป็นสิ่งที่ดี เรียนรู้จากการปฏิบัติงานดูแลสุขภาพ พระสงฆ์ ก่อให้เกิดการสร้างพื้นที่เรียนรู้ใหม่ในรูปแบบแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมวัด เรียนรู้รูปแบบ พระคิลานุปัฏฐากตามพระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นต้นแบบในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ผู้อาพาธ และมอบหมายให้พระสงฆ์ได้ ดำเนินการตามพระพุทธรูปเจ้าทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เพื่อให้พระสงฆ์อาพาธกับพระสงฆ์ดูแลกันและกัน

2. กิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอมืองนครนายก จังหวัดนครนายก การจัดพื้นที่จัดกิจกรรมสำหรับติดตามข่าวสารทางการเมืองนำเสนอข่าวสารทางการเมืองตามความคิดของ นักเรียน ครูรับฟัง แทนการชี้ผิดชี้ถูก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอรุณพงษ์ สิริโสภณ, พระครูสารกิจ ประยุต,พระมหาเศรษฐา เสฐฐมโน, พระครูปลัดธีระพงษ์ จิตตทนโต ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐาก

ปญฺญากจํหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด 19” ผลการวิจัยพบว่า พระคิลานุปญฺญากในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีบทบาทในการพยาบาลภิกษุเป็นไข้หรืออาพาธ เป็นพุทธบัญญัติและธรรมเนียมพระสงฆ์ต้องปฏิบัติเมื่อมีภิกษุอาพาธ พระคิลานุปญฺญากต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพและมีจิตอาสา บทบาทของพระคิลานุปญฺญากจํหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด 19 มี 4 ด้าน 1. ด้านร่างกาย คือ การป้องกันการแพร่ระบาด การดูแลรักษาสุขภาพ และส่งเสริมสุขภาวะทางด้านร่างกาย 2. ด้านสังคม คือ กำกับดูแลการทำกิจวัตรปลอดเชื้อและปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคในศาสนสถาน ลดความเสี่ยงในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3. ด้านจิตใจ คือ การเยียวยาสุขภาพจิตและอบรมจิตตภาวนา 4. ด้านปัญญา คือ การให้ความรู้ที่ถูกต้อง ให้คำปรึกษา ให้ธรรมะ และการอบรมปัญญาภาวนา และแนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปญฺญากจํหวัดมหาสารคามในสถานการณ์วิกฤต คือ การพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปญฺญาก บูรณาการการทำงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ และสอดคล้องกับ จันทิมา ฤกษ์เลื่อนฤทธิ์และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดนครนายก” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลคัดสรรไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ในขณะที่การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ การรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ สัมพันธ์ทางลบกับกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ ควรเน้นการรับรู้ความสามารถของพระสงฆ์เอง การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและการสังเคราะห์ความรู้ “การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปญฺญากอำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก” การสร้างพื้นที่เรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ โดยเฉพาะการพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมให้พระคิลานุปญฺญากได้สร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ดูแลพระสงฆ์อาพาธภายในวัด ผสมผสานกับการร่วมงานกับองค์กรเครือข่ายเพื่อให้เกิดการจัดการระบบสุขภาพให้ใกล้เคียงกับการบริการสุขภาพแก่ประชาชนทั่วไป ตามสิทธิพึงได้รับควบคู่กับการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ ร่วมกับองค์กรเครือข่ายจัดโครงการบริการวิชาการ “เครือข่ายชุมชนต้นแบบในการดูแลผู้สูงอายุ” โดยมีการให้ความรู้เกี่ยวกับเมนูอาหารสุขภาพสำหรับพระสงฆ์ และการสำรวจสั่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้สูงอายุภายในบริเวณวัด เน้นการรับรู้ความสามารถของพระสงฆ์เอง การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เรียนรู้จากงานปฏิบัติงานดูแลสุขภาพพระสงฆ์ก่อให้เกิดการสร้างพื้นที่เรียนรู้ใหม่ในรูปแบบที่แตกต่างไป

เอกสารอ้างอิง

- จันทิมา ฤกษ์เลื่อนฤทธิ์และคณะ. (2553). ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดนครนายก. *Thai Pharmaceutical and Health Science Journal*. 5(4) 333.
- ชมรมธรรมธารา. คิลานุปญฺญาก (บาลีวันละคำ 2,579).(ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://dhamtara.com/?p=9174> (5 กรกฎาคม 2562).
- พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภณ, พระครูสารกิจประยุต,พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโน, พระครูปลัดธีระพงษ์ จิตตทนโต. (2564). บทบาทของพระคิลานุปญฺญากจํหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด 19. *Journal of Buddhist Education and Research : JBER*. 7(3) 170.

พระวิจิต ธรรมโชติ, (2560). การดูแลรักษาอาหารในโรงพยาบาล. นนทบุรี : ญาณภาวัน.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (6 เมษายน 2560). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.

วิมहा. (ไทย) 5/224/240 หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 2 เล่ม 5 ข้อ 224 หน้า 240 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539

สมบัติ เนินใหม่และรัชชานนท์ เนินใหม่. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายกร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดนครนายก จัดพิธีมอบเกียรติบัตรโครงการพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก(พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด/พระ อสว.)จังหวัดนครนายก รุ่นที่ 2 ปี 2563. (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://www.voice-tv.online/67519> (14 ตุลาคม 2567).

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก. การพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ และพระคิลานุปัฏฐาก. (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://nayok.moph.go.th/web/?p=1292> (14 ตุลาคม 2567).

อาคม ชัยวิระวัฒน์. รพ.สงฆ์ หนุนงาน “พระคิลานุปัฏฐาก” เตรียมพัฒนาศูนย์ดูแลสุขภาพพระระดับวัด-ภาค.(ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/news/1447287/> (13 ตุลาคม 2567).

Cochran, W.G. (1953). **Sampling Techniques**. New York: John Wiley & Sons.